

تاریخ قیام و

# مقتل جامع سید الشهدا علیّه السلام

## جلد اول

تألیف گروهی از تاریخ پژوهان

زیر نظر:

حجة الاسلام والمسلمین استاد مهدی پیشوایی

انتشارات مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی

۱۳۸۹

مؤلفان (به ترتیب حروف الفبا):

محمد قاسم احمدی

محمد رضا احمدی ندوشن

محمد رضا جباری

محمد باقر ذریاب

محسن رنجبر

جواد سلیمانی

سید محمود سامانی

مصطفی صادقی

نعمت الله صفری فروشانی

حامد منتظری مقدم

غلامحسن محرمی

همکاران علمی:

سید علی حسین پور

سید محمد نصیحت کن

## فهرست مطالب

|    |                               |
|----|-------------------------------|
| ۲۵ | مقدمه معاونت پژوهش            |
| ۲۹ | پیشگفتار                      |
| ۲۹ | پیشینه شکل‌گیری طرح مقتل جامع |
| ۳۰ | ویژگی‌های این مقتل            |

## بخش اول: فصول مقدماتی

### فصل اول: سیری در مقتل‌نویسی و تاریخ‌نگاری عاشورا از آغاز تا عصر حاضر

|     |                                                                             |
|-----|-----------------------------------------------------------------------------|
| ۴۱  | مقدمه                                                                       |
| ۴۳  | مقتل در لغت و اصطلاح                                                        |
| ۴۴  | سیر تاریخی مقتل‌نویسی و تاریخ‌نگاری عاشورا در جهان اسلام                    |
| ۴۴  | مقطع نخست: قرن دوم تا قرن هفتم                                              |
| ۱۰۵ | مقطع دوم: قرن هشتم تا قرن چهاردهم                                           |
| ۱۳۸ | بازشناسی، نقد و بررسی مهم‌ترین مقتل‌های قرن چهاردهم                         |
| ۱۴۸ | مقتل‌نگاری در قرن حاضر (پانزدهم)                                            |
| ۱۵۰ | مقایسه مقتل‌ها و نگاشته‌های تاریخ عاشورا در مقطع اول با نگاشته‌های مقطع دوم |
|     | فصل دوم: سیری در ادوار زندگی و شخصیت امام حسین                              |
| ۱۵۵ | ۱. سیری در زندگانی امام حسین                                                |
| ۱۵۶ | الف) امام حسین در زمان پیامبر                                               |

- (ب) امام حسین (ع) در روزگار خلفای سه گانه (۱۱-۳۵ق) ..... ۱۵۷
- (ج) امام حسین (ع) در زمان خلافت امیرالمؤمنین (ع) ..... ۱۶۰
- (د) امام حسین (ع) در عصر پیشوایی امام حسن (ع) ..... ۱۶۱
۲. جایگاه و منزلت امام حسین (ع) نزد پیامبر (ص) و مسلمانان ..... ۱۶۳
- الف) نزد پیامبر (ص) ..... ۱۶۳
- ب) نزد معاصران خویش ..... ۱۶۷

#### فصل سوم: شهادت امام حسین (ع) در گفتار پیامبران و امامان (ع)

- الف) پیشگویی های پیامبران پیشین ..... ۱۷۶
- ب) اخبار جبرئیل از جانب خدا درباره شهادت امام حسین (ع) ..... ۱۷۷
- ج) پیشگویی های پیامبر اکرم (ص) ..... ۱۷۹
- د) پیشگویی های امیرالمؤمنین (ع) ..... ۱۸۱
- هـ) پیشگویی های امام حسن (ع) ..... ۱۸۴
- و) پیشگویی های سیدالشهدا (ع) ..... ۱۸۵

#### فصل چهارم: فضیلت گریستن و عزاداری برای امام حسین (ع) و تحلیلی درباره آن

- فضیلت گریستن بر امام حسین (ع) ..... ۱۹۵
- فضیلت گریاندن و سرودن شعر در رثای امام حسین (ع) ..... ۱۹۸
- تحلیلی درباره پاداش گریه بر امام حسین (ع) ..... ۲۰۲
- یادآوری ..... ۲۰۴

#### فصل پنجم: ریشه های سیاسی، اجتماعی و فرهنگی قیام امام حسین (ع)

- مقدمه ..... ۲۰۹
۱. ریشه های سیاسی ..... ۲۱۰
- الف) سقیفه؛ سرآغاز انحراف ..... ۲۱۰
- ب) خلافت عمر ..... ۲۱۳
- ج) عثمان، تکیه گاه بنی امیه ..... ۲۱۵

|          |                                                                   |
|----------|-------------------------------------------------------------------|
| ۲۱۹..... | (د) ستیز با حکومت برحق امیر مؤمنان علی <small>علیه السلام</small> |
| ۲۲۲..... | ها) حکومت بنی‌امیه                                                |
| ۲۲۷..... | ۲. ریشه‌های اجتماعی                                               |
| ۲۲۷..... | لغزش خواص                                                         |
| ۲۳۸..... | ۳. ریشه‌های فرهنگی                                                |
| ۲۳۸..... | الف) اجتهاد در برابر نص                                           |
| ۲۴۰..... | ب) منع کتابت و نقل حدیث                                           |
| ۲۴۲..... | نتیجه                                                             |

### فصل ششم: فلسفه قیام امام حسین علیه السلام

|          |                                                        |
|----------|--------------------------------------------------------|
| ۲۴۹..... | مهم‌ترین و مشهورترین دیدگاه‌ها درباره فلسفه قیام کربلا |
| ۲۴۹..... | ۱. دیدگاه و برداشت دنیاگرایانه                         |
| ۲۵۱..... | بررسی و نقد                                            |
| ۲۵۵..... | ۲. نگرش عارفانه و صوفیانه                              |
| ۲۵۸..... | بررسی و نقد                                            |
| ۲۵۸..... | ۳. بینش مسیحیانه یا کلیسایی                            |
| ۲۶۳..... | بررسی و نقد                                            |
| ۲۶۸..... | ۴. قیام برای نیل به شهادت                              |
| ۲۷۱..... | بررسی و نقد                                            |
| ۲۷۳..... | توجیه و تبیین این دیدگاه                               |
| ۲۷۵..... | ۵. نظریه قیام برای تشکیل حکومت                         |
| ۲۷۶..... | بررسی و نقد                                            |
| ۲۸۱..... | ۶. نظریه تکلیف ویژه بودن قیام                          |
| ۲۸۵..... | خاستگاه این نظریه                                      |
| ۲۸۷..... | بررسی این دیدگاه                                       |

|                                                        |     |
|--------------------------------------------------------|-----|
| تفسیر و توجیه این نظریه                                | ۲۹۱ |
| فلسفه و اهداف قیام عاشورا از دیدگاه امام حسین          | ۲۹۳ |
| نتیجه بحث                                              | ۳۰۲ |
| نقش دعوت و بیعت کوفیان در قیام عاشورا                  | ۳۰۳ |
| بررسی مسئله علم امام به شهادت، و تلاش برای تشکیل حکومت | ۳۰۹ |
| علم ظاهری و علم باطنی                                  | ۳۱۳ |
| لازمه الگودهندگی، عمل به تکلیف ظاهری است               | ۳۱۸ |

### فصل هفتم: پیشگویی‌ها و هشدارهای معصومان درباره تسلط بنی‌امیه

|                          |     |
|--------------------------|-----|
| پیشگویی‌های پیامبر       | ۳۲۵ |
| پیشگویی‌های امیرالمؤمنین | ۳۲۷ |
| پیشگویی‌های امام حسن     | ۳۳۳ |

### بخش دوم: امام حسین و معاویه

#### فصل اول: موانع قیام امام حسین بر ضد معاویه

|                                                                            |     |
|----------------------------------------------------------------------------|-----|
| ۱. شخصیت و شیوه حکومت‌داری معاویه                                          | ۳۴۲ |
| ۲. اقدامات معاویه برای ترسیم چهره فریبنده از خود، و سیمای مخدوش از اهل‌بیت | ۳۴۷ |
| الف) جعل حدیث در مدح خود                                                   | ۳۴۷ |
| ب) ترسیم سیمای مشروع و مقبول از خود                                        | ۳۴۸ |
| ج) مخدوش کردن سیمای اهل‌بیت                                                | ۳۵۰ |
| ۳. ترویج تفکر انحرافی و تخدیری                                             | ۳۵۳ |
| الف) ارجاء                                                                 | ۳۵۳ |
| ب) جبرگرایی                                                                | ۳۵۶ |
| ۴. احیای تعصبات قبیله‌ای و ارزش‌های جاهلی                                  | ۳۵۹ |
| ۵. فشار اقتصادی، شکنجه و آزار مخالفان                                      | ۳۶۴ |
| ۶. تظاهر به دین‌داری                                                       | ۳۶۷ |

۷. تقویت روحیه عافیت‌طلبی و سازش در جامعه اسلامی ..... ۳۷۱
۸. تحمیل معاهده صلح بر امام حسن (ع) ..... ۳۷۳

### فصل دوم: مواضع امام حسین (ع) در برابر حکومت معاویه و مبارزات سیاسی آن حضرت

۱. مخالفت با ولیعهدی یزید ..... ۳۸۰
۲. نامه کوبنده و افشاگرانه به معاویه ..... ۳۸۲
- آیا امام حسین (ع) هدایای معاویه را می‌پذیرفت؟ ..... ۳۸۶
۳. تبیین جایگاه و منزلت اهل‌بیت (ع) ..... ۳۹۱
۴. سخنرانی تاریخی و افشاگرانه امام حسین (ع) در اجتماع بزرگ حج ..... ۳۹۲
۵. ممانعت از ازدواج یک دختر هاشمی با یزید ..... ۳۹۵
۶. ضبط اموال دولتی ..... ۳۹۷
۷. امتناع از فروش صدقات و املاک به معاویه ..... ۳۹۸
۸. اعلام کفر پیروان معاویه ..... ۳۹۹
۹. مبارزه امام حسین (ع) با کارگزاران معاویه ..... ۳۹۹
- الف) مبارزه با مروان، حاکم مدینه ..... ۴۰۰
- ب) مبارزه با ولید بن عتبّه یکی از مهره‌های بنی‌امیه ..... ۴۰۱

### فصل سوم: قضیه ولیعهدی یزید

- آغاز ماجرا ..... ۴۰۹
- رایزنی معاویه با زیاد ..... ۴۱۱
- سفرهای معاویه به مدینه ..... ۴۱۳
- سفر نخست معاویه ..... ۴۱۳
- حمایت نمایشی از ولیعهدی یزید در دمشق ..... ۴۱۷
- تطمیع، تهدید و سرکوب مخالفان ..... ۴۲۱
- شهادت امام حسن (ع) و تحرک مجدد معاویه ..... ۴۲۳
- عزل مروان از حکومت مدینه ..... ۴۲۴

|                                                            |     |
|------------------------------------------------------------|-----|
| بیعت‌خواهی از مردم مدینه.....                              | ۴۲۸ |
| نامه‌های معاویه به شخصیت‌های برجسته مدینه و پاسخ آنان..... | ۴۲۸ |
| سفر دوم به مدینه.....                                      | ۴۳۲ |
| موضع عایشه.....                                            | ۴۳۲ |
| اقدامات تبلیغی و فرهنگی معاویه.....                        | ۴۴۱ |

### بخش سوم: نهضت عاشورا، از آغاز تا ورود امام حسین (ع) به کربلا

#### فصل اول: امام حسین (ع) در مدینه

|                                                           |     |
|-----------------------------------------------------------|-----|
| مرگ معاویه و نامه یزید به حاکم مدینه.....                 | ۴۵۱ |
| امام حسین (ع) در مجلس ولید.....                           | ۴۵۷ |
| آخرین روزهای اقامت امام در مدینه.....                     | ۴۶۰ |
| دیدار با مروان.....                                       | ۴۶۱ |
| ملاقات‌های امام حسین (ع) در مدینه پیش از ترک این شهر..... | ۴۶۲ |
| ملاقات با عمر بن علی بن ابی طالب.....                     | ۴۶۳ |
| ملاقات با محمد بن حنفیه.....                              | ۴۶۴ |
| ملاقات با ام سلمه.....                                    | ۴۶۷ |
| اظهار تأثر و اندوه زنان بنی‌عبدالمطلب.....                | ۴۶۸ |
| کاروان امام حسین (ع) در راه مدینه به مکه.....             | ۴۷۰ |
| ملاقات با عبدالله بن مطیع.....                            | ۴۷۴ |

#### فصل دوم: امام حسین (ع) در مکه

|                                                    |     |
|----------------------------------------------------|-----|
| فعالیت‌های امام حسین (ع) در ایام اقامت در مکه..... | ۴۷۹ |
| استمداد یزید از ابن عباس.....                      | ۴۸۱ |
| پاسخ امام به نامه یزید.....                        | ۴۸۲ |
| اقدامات و فعالیت‌های دیگر امام.....                | ۴۸۳ |
| نامه امام حسین (ع) به اهالی بصره.....              | ۴۸۳ |

|     |                                                             |
|-----|-------------------------------------------------------------|
| ۴۸۵ | ..... اقدام یزید بن مسعود برای یاری امام                    |
| ۴۸۹ | ..... پیوستن یزید بن بُیَظ از بصره به امام                  |
| ۴۹۰ | ..... دیدارهای شخصیت‌ها با امام حسین (ع) و دیدگاه‌های آنها  |
| ۴۹۱ | ..... گفت‌وگوی عبدالله بن زُبَیر با امام حسین (ع)           |
| ۴۹۳ | ..... دیدارها و گفت‌وگوهای عبدالله بن عباس با امام حسین (ع) |
| ۴۹۴ | ..... گفت‌وگوی دوم                                          |
| ۴۹۵ | ..... گفت‌وگوی محمد بن حنفیه با امام                        |
| ۴۹۷ | ..... گفت‌وگوی عمر بن عبدالرحمن با امام                     |
| ۴۹۸ | ..... نامه‌نگاری اهل کوفه به امام                           |
| ۵۰۲ | ..... انتخاب مسلم بن عقیل برای اعزام به کوفه                |
| ۵۰۴ | ..... آغاز مأموریت مسلم                                     |
| ۵۰۷ | ..... مسلم در کوفه                                          |
| ۵۱۰ | ..... گزارش مسلم به امام                                    |
| ۵۱۱ | ..... موضع‌گیری نَعْمَان بن بَشیر                           |
| ۵۱۳ | ..... انتصاب عیبدالله بن زیاد به حکمرانی کوفه               |
| ۵۱۶ | ..... عیبدالله در کوفه                                      |
| ۵۱۸ | ..... سخت‌گیری عیبدالله بر مردم                             |
| ۵۲۰ | ..... طرح ترور عیبدالله                                     |
| ۵۲۶ | ..... گماردن جاسوس برای یافتن مخفیگاه مسلم                  |
| ۵۲۸ | ..... احضار هانی به قصر عیبدالله و بازداشت او               |
| ۵۳۳ | ..... تحرکات قبیلهٔ مَذْحِج بعد از بازداشت هانی             |
| ۵۳۵ | ..... قیام مسلم                                             |
| ۵۴۰ | ..... تنهایی و غربت حضرت مسلم                               |
| ۵۴۵ | ..... دستگیری جناب مسلم                                     |

|     |                                                   |
|-----|---------------------------------------------------|
| ۵۵۲ | مسلم در دارالاماره کوفه.....                      |
| ۵۵۷ | شهادت مسلم.....                                   |
| ۵۵۹ | شهادت هانی بن عروه.....                           |
| ۵۶۰ | پس از شهادت.....                                  |
| ۵۶۳ | انتقام گیری ابن زیاد از حامیان امام حسین (ع)..... |
| ۵۶۴ | شهادت میثم تمار.....                              |
| ۵۶۵ | جمع بندی و نگاهی به خلاصه آنچه گذشت.....          |
| ۵۶۸ | پاسخ به دو ابهام تاریخی.....                      |

### فصل سوم: ساختار سیاسی - مذهبی کوفه

(پس از شهادت امیرالمؤمنین (ع) تا خلافت یزید)

|     |                                                                 |
|-----|-----------------------------------------------------------------|
| ۵۷۴ | ۱. نامه نگاری کوفیان به امام حسین (ع) از چه زمانی آغاز شد؟..... |
| ۵۷۷ | ۲. نامه نگاران چه کسانی بودند؟.....                             |
| ۵۷۸ | هواداران امویان.....                                            |
| ۵۸۰ | خوارج.....                                                      |
| ۵۸۱ | فرصت طلبان.....                                                 |
| ۵۸۱ | موالی (الحمراء).....                                            |
| ۵۸۴ | شیعیان.....                                                     |
| ۵۸۶ | ۳. علل نامه نگاری و دعوت کوفیان.....                            |
| ۵۸۸ | ۴. نامه نگاران چه میزان از جامعه کوفه را تشکیل می دادند؟.....   |
| ۵۹۳ | ۵. علل کوتاهی کوفیان در دفاع از نهضت.....                       |
| ۵۹۴ | الف) ویژگی های منفی روحی و روانی.....                           |
| ۵۹۴ | اول. غلبه خستگی از جنگ و عافیت طلبی.....                        |
| ۵۹۶ | دوم. دنیا طلبی.....                                             |

|                                                             |     |
|-------------------------------------------------------------|-----|
| چهارم. پیروی از احساسات.....                                | ۵۹۹ |
| ۴. پنجم. فریبکاری و غدر.....                                | ۶۰۰ |
| ث) ساختار اجتماعی قبیلگی.....                               | ۶۰۱ |
| ج) ساختار اقتصادی.....                                      | ۶۰۴ |
| تحلیل شکست حضرت مسلم از منظر جامعه‌شناسی تاریخی.....        | ۶۰۷ |
| ۶. نقش حکومت.....                                           | ۶۰۸ |
| ۷. نقش مردم.....                                            | ۶۱۳ |
| فصل چهارم: امام حسین <small>علیه السلام</small> در راه کوفه |     |
| خروج امام حسین <small>علیه السلام</small> از مکه.....       | ۶۱۷ |
| حج ناتمام؟.....                                             | ۶۱۹ |
| خطبه امام.....                                              | ۶۲۳ |
| تلاش‌های عبدالله بن جعفر.....                               | ۶۲۶ |
| منازل بین راه مکه تا کربلا.....                             | ۶۲۹ |
| ۴. تنعیم.....                                               | ۶۳۱ |
| صفاح.....                                                   | ۶۳۷ |
| ذات عرق.....                                                | ۶۴۱ |
| ۵. حاجر.....                                                | ۶۴۳ |
| ۶. آبگهی بین حاجر و خزیمه.....                              | ۶۴۴ |
| ۷. خزیمه.....                                               | ۶۴۶ |
| زُروُد.....                                                 | ۶۴۶ |
| نعلیه.....                                                  | ۶۵۱ |
| ۸. خبر شهادت مسلم بن عقیل و هانی بن عروه.....               | ۶۵۱ |
| ۹. گفت‌وگو با شخصی کوفی.....                                | ۶۵۳ |
| ۱۰. زباله.....                                              | ۶۵۳ |

|                                                           |     |
|-----------------------------------------------------------|-----|
| نیایش امام حسین                                           | ۷۴۲ |
| پرهیز امام حسین از آغاز جنگ                               | ۷۴۴ |
| اتمام حجت امام با یزیدیان                                 | ۷۴۴ |
| سخن رُهیر بن قَین با کوفیان                               | ۷۴۸ |
| اندرز بُریر بن خُصیر و اتمام حجت او با کوفیان             | ۷۵۰ |
| اندرز امام حسین به کوفیان                                 | ۷۵۱ |
| توبه حُرب بن یزید ریاحی و پیوستن او به امام حسین          | ۷۵۸ |
| اتمام حجت حر با کوفیان                                    | ۷۶۲ |
| پیوستن یزید بن زیاد از سپاه کوفه به امام حسین             | ۷۶۳ |
| انتخاب دیدار الهی                                         | ۷۶۳ |
| آغاز نبرد                                                 | ۷۶۴ |
| پیش گامی عبدالله بن عُمیر کَلبی در نبرد                   | ۷۶۵ |
| حمله دسته جمعی اول                                        | ۷۶۷ |
| اجابت نفرین امام حسین بر دشمنی کینه توز                   | ۷۶۸ |
| مُباهله، مبارزه و شهادت بُریر بن خُصیر                    | ۷۶۹ |
| شهادت عَمرو بن قَرظَة بن کعب انصاری                       | ۷۷۱ |
| مبارزه تن به تن حُرب بن یزید ریاحی                        | ۷۷۲ |
| نبرد تن به تن نافع بن هلال جملی                           | ۷۷۳ |
| حمله دسته جمعی دوم سپاه عمر بن سعد                        | ۷۷۴ |
| شهادت مُسلم بن عَوْسَجَه                                  | ۷۷۵ |
| حمله دسته جمعی سوم و شهادت عبدالله بن عُمیر کَلبی و همسرش | ۷۷۶ |
| نبرد و پایداری شدید یاران حسین                            | ۷۷۷ |
| حمله نافر جام به خیمه گاه حسینی                           | ۷۷۹ |
| ابو ثَمَامَه و یادآوری نماز                               | ۷۸۱ |

|     |                                                                |
|-----|----------------------------------------------------------------|
| ۷۸۱ | شهادت حبیب بن مظاهر                                            |
| ۷۸۳ | شهادت حر بن یزید ریاحی                                         |
| ۷۸۵ | نماز ظهر عاشورا                                                |
| ۷۸۶ | شهادت رُھبَرین قَین                                            |
| ۷۸۷ | شهادت نافع بن هلال جَمَلی                                      |
| ۷۸۹ | شهادت عبدالله و عبدالرحمن، پسران عَزْرَه غِفاری                |
| ۷۹۰ | شهادت جَنْظَلَه بن اسعد شبامی                                  |
| ۷۹۱ | شهادت سیف بن حارث بن سُرَیع و مالک بن عُبَید بن سُرَیع         |
| ۷۹۲ | شهادت عابس بن اُبی شَبِیب شاکری و شَوَذَب بن عبدالله           |
| ۷۹۴ | ترتیب شهادت شهیدان                                             |
| ۷۹۵ | شهیدان پیش گام                                                 |
| ۷۹۵ | یزید بن زیاد بن مُهاصِر (ابوالشَّعْثَاء کندی)                  |
| ۷۹۶ | چهار تن از یاران امام حسین <small>علیه السلام</small>          |
| ۷۹۷ | عمرو بن خالد صَیْداوی                                          |
| ۷۹۸ | جَوْن، غلام ابوذر غِفاری                                       |
| ۷۹۹ | بَشِیر بن عمرو (عمر) حَضْرَمی                                  |
| ۸۰۰ | عبدالرحمن بن عبدالله بن الکَدَن یَزَنی                         |
| ۸۰۱ | شهادت شماری دیگر از یاران امام حسین <small>علیه السلام</small> |
| ۸۰۳ | شهادتی که نام آنها در منابع متأخر آمده است                     |
| ۸۰۳ | خالد بن عمرو بن خالد                                           |
| ۸۰۴ | سعد بن حَنْظَلَه تَمِیمی                                       |
| ۸۰۴ | عُمَیر بن عبدالله مَذْحِجی                                     |
| ۸۰۵ | یحیی بن سَلِیم مازنی                                           |
| ۸۰۶ | قُرّه بن اُبی قُرّه غِفاری                                     |

- ۸۰۶ ..... مالک بن انس کاهلی
- ۸۰۷ ..... عمرو (عمر) بن مطاع جُفَی
- ۸۰۸ ..... انیس بن مَعْقِل الاصبحی
- ۸۰۸ ..... جُنَادَةُ بن حارث انصاری
- ۸۰۹ ..... عمرو بن جُنَادَه
- ۸۱۰ ..... مبارزه و شهادت جوانی سلحشور و رشادت مادرش
- ۸۱۱ ..... غلام تُرکی
- ۸۱۲ ..... مالک بن دودان
- ۸۱۲ ..... ابراهیم بن حُصَیْن اسدی
- ۸۱۳ ..... احمد بن محمد الهاشمی
- ۸۱۳ ..... شهادت دو غلام (آزاد شده)
- ۸۱۳ ..... سرگذشت ضحاک بن عبدالله مُشْرِقی

#### فصل سوم: مبارزه و شهادت بنی هاشم

- ۸۱۷ ..... مبارزه حضرت علی اکبر
- ۸۱۸ ..... رشادت علی اکبر
- ۸۱۹ ..... علی اکبر و رد امان نامه
- ۸۲۰ ..... شهادت حضرت علی اکبر
- ۸۲۴ ..... شهادت عبدالله بن مسلم بن عقیل
- ۸۲۵ ..... شهادت محمد بن مسلم بن عقیل
- ۸۲۵ ..... شهادت عَوْْن بن عبدالله بن جعفر (طیار)
- ۸۲۶ ..... شهادت محمد بن عبدالله بن جعفر
- ۸۲۶ ..... شهادت عبیدالله بن عبدالله بن جعفر
- ۸۲۶ ..... شهادت عبدالرحمن بن عقیل بن ابی طالب
- ۸۲۷ ..... شهادت جعفر بن عقیل بن ابی طالب

|                                                  |                                           |
|--------------------------------------------------|-------------------------------------------|
| ۸۲۷                                              | شهادت عبدالله بن عقیل بن ابی طالب         |
| ۸۲۸                                              | شهادت محمد بن ابی سعید بن عقیل            |
| ۸۲۸                                              | شهادت قاسم بن الحسن                       |
| ۸۳۱                                              | شهادت ابوبکر بن الحسن                     |
| ۸۳۱                                              | شهادت کودکی از اهل بیت                    |
| ۸۳۲                                              | شهادت ابوبکر بن علی                       |
| ۸۳۳                                              | شهادت محمد بن علی                         |
| ۸۳۳                                              | مبارزه و جنگ حسن بن حسن معروف به حسن مثنی |
| ۸۳۴                                              | شهادت پسران ام البنین                     |
| ۸۳۵                                              | شهادت عثمان بن علی                        |
| ۸۳۶                                              | شهادت جعفر بن علی                         |
| ۸۳۶                                              | شهادت عبدالله بن علی                      |
| ۸۳۷                                              | مبارزه و شهادت حضرت عباس ؑ                |
| ۸۳۷                                              | حضرت عباس ؑ و مقام سقایی                  |
| ۸۳۸                                              | جانبازی عباس ؑ در میدان نبرد              |
| ۸۴۴                                              | بررسی و نقد یک گزارش مشهور                |
| <b>فصل چهارم: کیفیت نبرد و شهادت امام حسین ؑ</b> |                                           |
| ۸۴۹                                              | تحويل دادن ودائع و وصایای امامت           |
| ۸۵۱                                              | وداع امام با اهل حرم                      |
| ۸۵۲                                              | امام در میدان نبرد                        |
| ۸۵۳                                              | شهادت طفل شیرخوار امام حسین ؑ             |
| ۸۵۸                                              | عزم امام سجاد ؑ برای جهاد                 |
| ۸۵۸                                              | آغاز مبارزه امام ؑ و یاری خواستن او       |
| ۸۶۴                                              | شهادت عبدالله بن الحسن                    |

- ۸۶۵ ..... شجاعت و حماسه حسینی
- ۸۶۷ ..... واکنش دشمن
- ۸۶۸ ..... کوشش امام برای دستیابی به آب
- ۸۶۹ ..... شهادت امام
- ۸۷۳ ..... سخنی از هلال بن نافع
- ۸۷۳ ..... روایات ائمه درباره شهادت امام حسین
- ۸۷۵ ..... دعا و مناجات امام حسین در واپسین لحظات زندگی
- ۸۷۸ ..... شهادت دو تن از آخرین یاران امام حسین پس از شهادت امام
- ۸۷۸ ..... ۱. سُوَید بن عمرو بن ابی مُطاع
- ۸۷۸ ..... ۲. هُفَاف بن مُهَنْد راسبی

#### فصل پنجم: حوادث پس از شهادت امام

- ۸۸۳ ..... غارت لباس و سلاح امام
- ۸۸۵ ..... آمدن اسب امام به سوی خیمه گاه
- ۸۸۷ ..... حمله به خیام حرم و غارت آنها
- ۸۸۹ ..... فریاد اعتراض زنی از سپاه دشمن
- ۸۸۹ ..... چگونگی رفتار دشمن با امام سجاد
- ۸۹۱ ..... آتش زدن خیمه گاه
- ۸۹۳ ..... اسب تاختن بر پیکر پاک امام
- ۸۹۵ ..... وضع اهل بیت در شب یازدهم
- ۸۹۵ ..... فرستادن سر مطهر امام به کوفه
- ۸۹۶ ..... جدا کردن سرهای دیگر شهدا و توزیع آنها بین قبایل
- ۸۹۸ ..... فرستادن سرهای شهدا به کوفه
- ۸۹۸ ..... خاندان امام در قتلگاه
- ۹۰۰ ..... دفن شهدا

|     |                                 |
|-----|---------------------------------|
| ۹۰۳ | قبر حربن یزید                   |
| ۹۰۳ | جدول ترتیب شهادت شهدای بنی‌هاشم |
| ۹۰۵ | منابع جلد اول                   |
| ۹۰۵ | کتب                             |
| ۹۴۶ | مقالات                          |
| ۹۴۹ | نمایه‌ها                        |

## مقدمه معاونت پژوهش

حقیقت اصیل‌ترین، جاودانه‌ترین و زیباترین راز هستی و نیاز آدمی است که سلسله مؤمنان و عالمان صادق چه جان‌ها که در راه آن نباخته، و جاهلان و باطل‌پرستان چه توطئه‌ها و ترفندها که برای محو و مسخ آن نساخته‌اند. چه تلخ‌واقعیتی است مظلومیت حقیقت، و چه شیرین‌حقیقتی است این واقعیت که در مصاف همیشگی حق و باطل، حق سربلند و سرفراز است و باطل از بین‌رفتنی و نگونسار. این والا و بالانشینی حقیقت، گذشته از سرشت حق، وام‌دار کوشش‌های خالصانه و پایان‌ناپذیر حقیقت‌جویانی است که در عرصه نظر و عمل کمر همت محکم بسته و از دام و دانه دنیا رسته‌اند، و در این میان، نقش و تأثیر ادیان و پیامبران الهی، و به‌ویژه اسلام و پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله و جانشینان برحق و گرامی او علیه السلام، برجسته‌ترین است.

دانشمندان نام‌آور شیعه رسالت خطیر و بی‌نظیر خویش را بهره‌گیری از عقل و نقل و غوص در دریای معارف قرآن و برگرفتن گوهر ناب حقیقت از سیره آن پیشوایان و عرضه آن به عالم بشری و دفاع جانانه در برابر هجوم ظلمت‌پرستان حقیقت‌گریز دانسته و در این راه دیده‌ها سوده و جان‌ها فرسوده‌اند. اکنون در عصر بحران معنویت که دشمنان حقیقت و آدمیت هر لحظه با تولید و انتشار فزون از شمار آثار نوشتاری و دیداری و به‌کارگیری انواع ابزارهای پیشرفته سخت‌افزاری و نرم‌افزاری در عرصه‌های گوناگون برای سیطره بر جهان می‌کوشند، رسالت حقیقت‌خواهان و اندیشمندان حوزوی و دانشگاهی، به‌ویژه عالمان دین، بس عظیم‌تر و سخت‌دشوارتر است.

در جهان تشیع، پژوهشگران حوزوی در علوم فلسفی و کلامی، تفسیری و حدیثی، فقهی و اصولی و نظایر آن کارنامه درخشانی دارند، و تأملات ایشان بر تارک پژوهش‌های اسلامی می‌درخشد. در زمینه علوم طبیعی و تجربی و فناوری‌های جدید نیز پژوهشگران ما تلاش‌هایی چشمگیر کرده، گام‌هایی نویدبخش برداشته و به جایگاه درخور خویش در جهان نزدیک شده‌اند، و می‌کوشند تا با فعالیت‌های روزافزونشان مقام شایسته خویش را در صحنه علمی بین‌المللی بازابند. ولی در قلمرو پژوهش‌های علوم اجتماعی و انسانی تلاش‌های دانشمندان این مرز و بوم آن‌گونه که شایسته نظام اسلامی است به بار ننشسته و آنان گاه به ترجمه و اقتباس نظریات دیگران بسنده کرده‌اند. در این زمینه کمتر می‌توان رد پای ابتکارات و به‌ویژه خلاقیت‌های برخاسته از مبانی اسلامی را یافت و تا رسیدن به منزلت مطلوب راهی طولانی و پرچالش در پیش است. از این روی، افزون بر استنباط، استخراج، تفسیر و تبیین آموزه‌های دینی و سازماندهی معارف اسلامی، کاوش در مسائل علوم انسانی و اجتماعی از دیدگاه اسلامی و تبیین آنها از مهم‌ترین اهداف و اولویت‌های مؤسسات علمی به‌ویژه مراکز پژوهشی حوزه‌های علمیه است.

مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی (ع) در پرتو تأییدات رهبر کبیر انقلاب اسلامی و حمایت‌های بی‌دریغ خلف صالح وی، حضرت آیت‌الله خامنه‌ای «مد ظله العالی» از آغاز تأسیس بر اساس سیاست‌ها و اهداف ترسیم شده از سوی حضرت آیت‌الله محمدتقی مصباح یزدی «دامت برکاته» به امر پژوهش‌های علمی و دینی اهتمام داشته و در مسیر برآوردن نیازهای فکری و دینی جامعه، به پژوهش‌های بنیادی، راهبردی و کاربردی پرداخته است. معاونت پژوهش مؤسسه برای تحقق این مهم، افزون بر برنامه‌ریزی و هدایت دانش‌پژوهان و پژوهشگران، در زمینه نشر آثار محققان نیز کوشیده و بحمدالله تاکنون آثار ارزنده‌ای را در حد توان خود به جامعه اسلامی تقدیم کرده است.

کتاب پیش روی، پژوهشی است در قلمرو تاریخ قیام عاشورا که با تلاش پژوهشگران ارجمند (با حفظ عناوین علمی) آقایان محمدقاسم احمدی، محمدرضا احمدی ندوشن، محمدرضا جبّاری، محمدباقر ذریاب، محسن رنجبر، جواد سلیمانی، سید محمود سامانی، مصطفی صادقی، نعمت‌الله صفری فروشانی، حامد منتظری مقدم، غلامحسین محرمی نگارش یافته است. هدف اصلی نویسندگان ارائه گزارش جامع و مستند از تاریخ قیام عاشورا برای جامعه علمی کشور، به‌ویژه خطباء و طلاب جوان است. معاونت پژوهش از مؤلفان محترم و جناب حجة الاسلام والمسلمین آقای مهدی پیشوایی که با نظارت و راهنمایی مفید و مغتنم و نیز جناب حجة الاسلام والمسلمین آقای محمدهادی یوسفی غروی که با مشاوره، مطالعه اثر و ارائه نقطه‌نظرهای سودمندشان بر اتقان و غنای آن افزوده‌اند، صمیمانه سپاسگزاری می‌کند و توفیق روزافزون ایشان را از خداوند متعالی خواستار است.

#### معاونت پژوهش

مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی